

PŘEDMLUVA

Tak jako oblečení a hudba podléhají vlnám mód i všechna témata historických prací – dnes je mezi českými badateli mimořádně populární „německá otázka“ po roce 1945. Souvislostí této obliby je řada – obecně žijeme v době, která má zálibu ve zkoumání minorit všeho druhu, multi-kulturalistický étos se pak projevuje v zájmu o soužití menšin národnostních, specificky české je pak vyrovnávání se s potlačeným traumatem Odsunu/Vyhnání.

Kromě úvah, vyznání i účelověideologických textů byla již v Česku i Německu k tomuto tématu publikována celá řada vědeckých prací, založených na archivním materiálu či svědectví očitých svědků¹. Přes nej-různější metodické problémy, s nimiž se práce potýkají, lze snad tvrdit, že na celostátní úrovni je zacházení s Němci v poválečné ČSR rámcově zpracováno². Regionálně je „transfer“ a související témata prozkoumání velmi různě – v současnosti je zřejmě větší skupina badatelsky nedotčených lokalit. Řada regionálních monografií, jejichž tématem je nakládání s německou menšinou v Česku po roce 1945, navíc vznikla jako diplomové práce a vydání se dosud nedočkaly. Přesto právě místní rozměr bádání o tomto tématu je velmi důležitý.

Je třeba shromáždit a analyzovat místní materiál se znalostí místních poměrů, ovšem je také potřeba výsledky bádání „uplatnit“ právě v místech, kde se děj odehrával. Aby vůbec mohlo dojít k nějakému „vyrovnání se s minulostí“, je nutné zjistit, co se opravdu stalo³, a „medializovat“ to. Teprve toto zviditelnění kusu dějin diskuzemi, články, knihami, pamětními deskami, pomníky, dokumentárními filmy či přednáškami pro školy umožňuje „aplikovat historii vžitím“, jehož součástí snad může být i katarze přijetí problému a vyrovnávání se s ním.

Druhou stranou téže mince „místní aplikace“ je fakt, že ač jsou popisované události staré skoro 60 let, přesto se některých čtenářů může tato knížka dotknout osobně – někdo starší se může v textu poznat sám, někdo pozná mezi těmi „zlými“ své rodiče či prarodiče⁴. Tu snad platí, že dobrým dědečkem a vzorným otcem může být i někdo, koho příležitost udělala zlodějem či vrahem. A že děti a vnuci za jejich činy nemůžou nést zodpovědnost, není snad třeba dodávat.

1/ Rudolf Hemmerle, *Heimat im Buch. Sudetendeutsche Heimatbücher [...] nach 1945. Eine Bibliographie*. München, 1996 (2. přeprac. vyd.); Slavěna Rohlíková, *Vysídlení Němců z Československa. Výběrová bibliografie literatury z let 1945–2001*. In: Soudobé dějiny, 9, 2002, s. 168–194 (& 348–376); Robert Luft, *Arbeitsbibliographie zur Geschichte von Vertreibung und Aussiedlung der Deutschen aus den böhm. Ländern bzw. der Tschechoslowakei*. In: «<http://www.collegium-carolinum.de/doku/lit/bibl-vertreibung.htm>».

2/ Zjm. Tomáš Staněk, *Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu–srpnu 1945*. Praha, 1996; Tomáš Staněk, *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy, 1996.

3/ Při zachování vši oprávněné skepse k pojímům jako je *opravdu* :-)

4/ Já osobně jsem se v Hranicích nenarodil, moji předkové pocházejí odjinud, takže v tomto směru jsem měl ulehčeno.

Ústředním tématem textu bude historie internačního tábora (vlastně několika táborů) pro Němce, co v letech 1945–1946 fungoval/y v nevelkém moravském městě Hranice. Skutečnost, že v prvních týdnech jeho existence docházelo v táboře ke krutému zacházení s internovanými, zároveň s faktem, že se o tom v archivech zachovala řada materiálů, pak vede k tomu, že téma pro článek se rozrostlo do knížky. Internační tábor je ovšem jen součástí široké řeky perzekucí hranických Němců po druhé světové válce. Budeme se tedy rámcově věnovat situaci německých obyvatel i mimo internační tábor a do planých diskuzí na téma „kdo si začal“ se pokusíme vstoupit stručným náčrtkem dějin soužití lidských etnik na Hranicku.

Souvislé zpracování dějin Hranic končí „samozřejmě“ třicetiletou válkou a pro celé období od poloviny 17. do konce 20. století jsou k dispozici jen články a studie⁵ a souhrnu se hned tak nedočkáme. Tak se ovšem tato knížka dostává do nebezpečí jistého zkreslení, které nelze přejít mlčením. Zatím totiž čtenář nemá možnost zařadit si příběh internačního tábora do širších hranických souvislostí. Nezná historii hranické komunální politiky, hranického průmyslu, kultury atd. Může se tedy zdát, že internační tábor je jediné téma z novodobé hranické historie, které si zaslouží zpracování, ale je to jinak – zajímavých témat je nepřeborné množství a volba tohoto není výsledkem nějaké úvahy, jen nakupením různých okolností.

Jiří J. K. Nebeský
/ 5. února 2003

PODĚKOVÁNÍ/ Za pomoc při přípravě a psaní této práce ať prosím přijmou poděkování: Václav Bednář, Tereza Dvořáková, Věra Fišmistrová, Stanislav Hledík, Veronika Hofinger, Josef Christel, Zuzana Jurková, Jiří Lapáček, Kateřina Malenovská, Jiří Mašata, Jiří Nezhyba, Ulrich Ringsdorf, Helena Řiháková a Zdeněk Wagner.

5/ Navíc o tom, že tyto články existují (a jak se k nim dostat), ví jen velmi úzký okruh zájemců. – Viz Václav Pumprla, *Bibliografie okresu Přerov*. Brno, 1993, s. 244–301.

III. POVÁLEČNÁ PERZEKUCE HRANICKÝCH NĚMCŮ

MĚSTO OSVOBOZENO/ 6. května 1945 opustil Hranice vládní komisař K. Kettner, okresní hejtman F. Jeschke a další prominenti nacistické správy, souběžně z Hranic ustupovaly také německé vojenské jednotky, takže už 7. května ráno obsadil „revoluční“ Národní výbor kasárna bývalé vojenské akademie. 8. května okolo půl druhé v noci procházely Hranicemi poslední zbytky německé armády a ráno dorazila do města Rudá armáda⁵⁸. Přestože v právě osvobozeném městě vládl nepochybně značný zmatek, zdá se, že Národní výbor dokázal situaci rychle konsolidovat.

V této knížce se však nebudeme zabývat procesem všeobecné obnovy poválečného hospodářství, školství, úřadů atd., ale jen „řešením“ tzv. „německé otázky“.

BLUDNÁ IDEA PERZEKUCÍ/ Pocit, že porážka nacistického státu okupujícího Česko⁵⁹ je zároveň porážkou českých Němců v dlouhodobém zápasu Čechů a Němců o dominantní vliv v českých zemích, panoval zřejmě všeobecně. Pod dojmem této (bludné) ideje pak samozřejmě logicky musela nastat „odplata“. Oficiální podobě takového potrestání, kterou přinesly retribuční soudy a vysídlení, předcházela vlna do jisté míry spontánního „lidového“ násilí, na němž se ovšem často podílely také vojenské a správní orgány obnovovaného státu⁶⁰.

NĚMCI ODJINUD/ Kromě vojáků německé armády, pro které vznikl v kasárnách Střelce Jana Čapka (naproti dnešnímu sídlišti kpt. Jaroše) zajatecký tábor⁶¹, se na Hranicku pohybovala v prvních dnech míru také řada německých státních příslušníků, kteří se do oblasti dostali jen shodou válečných okolností – většinou zřejmě na útěku před frontou. Dne 31. května 1945 vydal hranický ONV příkaz, kterým s okamžitou platností vyhostil *»všechny německé státní příslušníky, kteří před 1. říj-*

58/ Ludvík Novotný & Václav Vlasák, *V Hranicích před 15 lety*. In: *Minulost Přerovska*, 2, 1960, s. 76–81; Ludvík Novotný, *Hranice na sklonku druhé světové války a ve dnech osvobození*. In: *Minulost Přerovska*, 6, 1970, s. 39–49; LN [Ludvík Novotný], *Osvobození města Hranic v květnu 1945*. In: *Zpravodaj města Hranic*, květen 1980, s. 2–4.

59/ I když „protektorát“ byl značně benevolentnější formou okupace, než jakou zažilo např. Polsko.

60/ Viz např. Tomáš Staněk, *Perzekuce 1945*. Praha, 1996.

61/ O tom, že teorie vyhlášek a nařízení nebyla vždy shodná s realitou, svědčí např. i to, že František Frais z Kunčic žádá v lednu 1946 o propuštění z internačního tábora a SNB Bělotín sděluje: *»vzhledem k tomu, že sloužil u býv. Wehrmachtu, měl by být pojatý do evidence jako válečný zajatec a předaný do vojenského zajateckého tábora v Hranicích«*. – Vyjádření SNB Bělotín, 30. 1. 1946. In: *SOKAP, ONVH*, k. 93, č. 126.

nem 1938 neměli trvalé neb přechodné bydliště v okrese»⁶². O celkovém počtu těchto běženců si můžeme udělat určitou představu z toho, že »v prvých 14 dnech našeho osvobození prošlo místní stanicí NBS asi 1.500 německých uprchlíků, kteří po vyšetření a prohlídce byli poslání do svých domovských obcí»⁶³.

PERZEKUCE/ Perzekuce uvalené na české Němce můžeme v zásadě rozdělit na dva druhy – na paušální, které se týkaly všech osob německé národnosti resp. říšskoněmecké státní příslušnosti bez rozdílu, a na individuální, tedy takové tresty, které jednotlivcům stanovil soud či komise za konkrétní trestné činy.

ZATÝKÁNÍ A VĚZNĚNÍ/ Nejviditelnějším typem paušálních perzekucí byla omezení svobody pohybu. Hned 8. května 1945 byla velká část hranických Němců (a také několik Čechů) zatčena a koncentrována na několika místech v Hranicích. Tak vznikly internační tábory I, II a III, kterým se budeme věnovat podrobně později.

Další Němci a fašisté a kolaboranti byli umístěni ve věznici okresního soudu: *»Po převratě hned druhého dne začali sem lidé v civilu s odznakem Národní stráž voditi Němce z Hranic i z okresu. Dále fašisty, kolaboranty. Byli zde u soudu vyšetřováni. Až 70 lidí bylo zde ve věznici, ačkoliv jest jen pro třicet lidí. Na dvou postelích spalo až 6 lidí. Ve společné cele bylo až 15 Němců. Zvláště byly ženy a muži také. Vazby tyto skončily až v květnu 1946. Později byl stav jen 30 až 35 lidí.»⁶⁴*

„DROBNÁ“ PERZEKUCE/ Další omezení svobody pohybu se týkala také těch Němců, kteří nebyli internováni. – *»Nikdo z německých příslušníků nesmí používat cestovních prostředků bez zvláštního povolení.»⁶⁵ – »MNV se ve věci Němců usnesl: 1. zakázati Němcům tvoření hloučků, [...] 3) zakázat Němcům vycházení po 18 h.»⁶⁶ – *»Návštěvy Němců u ONV v Hranicích jsou stanoveny pouze na středu v době od 14 do 15 hodin. V jiné dny není návštěva úřadu Němcům dovolena.»⁶⁷. Také možnost nakupovat v obchodech byla omezena jen na dobu mezi 15–16 h⁶⁸. Kromě ponížení to Němcům samozřejmě přinášelo i obyčejné komplikace, jak o tom svědčí žádost Edity N-ové: *»Mám české školní vzdělání a od svých rodičů české vychování. Jako Němka jsem byla zapsána na naléhání německých úřadů z donucení jako neplnoletá. [...] Jakožto učnice pro šití bílého prádla a j. u slečny Marie Nelhieblové v Hranicích, která jest 61 let stará, musím obsta-***

62/ Příkaz ONV č. j. 97/45, 31. 5. 1945. In: SOKA, MNVH, k. 39.

63/ *V prvých 14 dnech*. In: Nový směr, č. 9, 13. 7. 1945, s. 2.

64/ Vzpomínka B. Pavlíčka, 21. 1. 1949. In: SOKAP, MNVH, k. 52, č. 37.

65/ Oběžník ONV, 27. 10. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

66/ Zápis z 12. schůze pléna MNV, 2. 11. 1945. In: SOKAP, MNVH, i. č. 25.

67/ *Návštěvy Němců u ONV*. In: Nový směr, č. 1, 4. 1. 1946, s. 3: *»Pro české obyvatelstvo zůstávají dosavadní vyhrazené dny (úterý a pátek dopoledne).«*

68/ Oběžník ONV, 27. 10. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

rávat veškeré pochůzky při nákupech pro svou zaměstnavatelku. Nošením označení „N“ jsem všude při nákupech před jinými zákazníky odkazována na pozdější dobu a promarním tím své zaměstnavatelce drahocenný čas, který pak při další práci schází, a není možno práci zákazníkům včas dohotoviti.»⁶⁹

Prostředkem k identifikaci Němců, který sám byl druhem perzekuce, bylo povinné nošení označení „N“ – »obyvatelstvo německé národnosti (i ze smíšeného manželství, i Češi, kteří se přihlásili k Němcům) musí bezpodmínečně nositi na vrchní části oděvu označení „N“. [...] Neuposlechnutí této vyhlášky bude trestáno internováním.«⁷⁰. Postižení se samozřejmě snažili opatření obejít, jak o tom svědčí další úřední sdělení: »Provedeným šetřením bylo zjištěno, že němečtí příslušníci, aniž by byli vyňati z opatření proti Němcům, nenosí označení „N“, a pokud toto nosí, tak obvykle na spodní části oděvu, neb jen přišpendlené, takže tím se stává toto označení nedostatečné.«⁷¹ – »MNV se ve věci Němců usnesl: 2) dosavadní označení nošené na prsou změnit tak, že bude na levém rukávě ve formě pásky.«⁷²

Němcům byly stanoveny také nižší potravinové přiděly než Čechům – už čtvrtý den po osvobození města informuje náměstek Bouda na schůzi MNV, že »německým občanům jest dávatí dávky v tom množství, jaké dostávali Židé. Pouze dětem do 6 let ponechatí dávky takové jako dětem českým«⁷³.

Nezanedbatelnou perzekucí byla i „jazyková opatření“. – »Že se Němci nepoučili z minulosti a neztratili na své zpupnosti, svědčí nedávný případ z Lipníka n. B., kde se německá rodina na náměstí provokativně bavila, jako by byla někde v Berlíně. Označení, které jsou povinni nosit veřejně, měli zakryto klopou kabátu. Když byli českou úřední osobou vyzváni, aby mluvili česky, poněvadž česky umí, vykřikl najednou jeden z Němců pěknou češtinou: „Vám do toho nic není, jak mluvím.“ Když byl německý hitlerčík za svou odpověď na místě potrestán, našlo se však několik Čechů, kteří tohoto Němce litovali. . . Uvědomili si, jak by ještě před rokem bylo naloženo s Čechem, který by takovým způsobem odpověděl Němci?«⁷⁴ rozčiloval se v novinách anonymní pisatel, kterého bychom dnes označili nejspíš jako českého šovinistu. Úřední reakce na sebe nenechala dlouho čekat: »Vzhledem k tomu, že mnozí němečtí příslušníci provokativně užívají němčiny nejen v denním styku, ale nepřímou si vynucují, aby se s nimi německy jednalo i v obchodech a úřadech, upozorňuje ONV v Hranici-

69/ Žádost E. N-ové [N; *1929], 1. 2. 1946. In: SOkAP, ONVH, k. 93, č. 319/46 – komise 24. 4. nevyhověla, ale rada ONV 7. 5. 1946 žádosti vyhověla. Proč je příjmení žadatelky skryto, se dozvíte později.

70/ Vyhláška, 17. 8. 1945. In: Úřední věstník ONV Hranice, č. 1, 29. 8. 1945, s. 2.

71/ Oběžník ONV, 27. 10. 1945. In: SOkAP, MNVH, k. 39.

72/ Zápis z 12. schůze pléna MNV, 2. 11. 1945. In: SOkAP, MNVH, i. č. 25. – Marianne Benisch, Nr. 43. In: Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei, 2. Augsburg, 1994 (2. vydání), s. 240–245 uvádí, že v Potštátu byla povinnost nosit „N“ na levé straně hrudi zavedena 20. června 1945 a 18. února 1946 byla jeho podoba změněna v „N“ na žluté páse na paži.

73/ Zápis ze 2. schůze pléna MNV, 12. 5. 1945. In: SOkAP, MNVH, i. č. 25.

74/ Podivná odpověď Němců. In: Nový směr, č. 10, 8. 3. 1946, s. 2.

cích právě vydanou vyhláškou na to, že jednací řeč jest pouze čeština a že ty osoby, které česky neumějí, mají si vzítí k jednání u úřadů všech druhů tlumočnicka. Opatření toto jistě uvítá celá veřejnost s povděkem. K tomuto opatření dala podnět KSČ, která upozornila na neustálé naděje německých nacistů a jejich časté provokativní vystupování. Nutno si také všimati, kdo tak velmi ochotně s Němci německy mluví v obchodech i na ulicích.»⁷⁵ Podobnými „dobře míněnými“ výhrůžkami se tehdejší tisk jen hemží.

NUCENÁ PRÁCE/ Přestože čeští Němci byli dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 zbaveni československého státního občanství, vzápětí byl vydán dekret č. 71 z 19. září 1945, který pro všechny tyto „cizince“ zaváděl pracovní povinnost. Fakticky na ně ovšem byla uvalena okamžitě po osvobození. O nucené práci hranických internovaných Němců budeme psát až v souvislosti s internačním táborem. Povinnost se však vztahovala i na ty, kteří internováni nebyli. S výjimkou starých lidí a dětí byli lidé nasazováni na všechny možné, zejména těžší práce. Člověk byl zpravidla přidělen na práci konkrétnímu zaměstnavateli, ke kterému buď docházel z domova, nebo z tábora, případně u něj byl přímo ubytován. O poměrech v prvních měsících po válce svědčí výmluvně tento novinový článek: *» Všichni zaměstnavatelé, jimž byli k jejich žádosti přiděleni na práci Němci, se upozorňují, že je musí platit. Mzdy těchto osob jsou stanoveny tak, že obdrží 80 % mzdy, kterou za stejnou práci by obdržel normální dělník. Z toho obnosu obdrží Němec-zaměstnanec přímo, pokud není umístěn v inter. táboře, jednu třetinu, dvě třetiny jeho platu musí býti poukázány místnímu NV, v jehož obvodu je Němec zaměstnán. MNV je povinen poukázati jednu třetinu platu Němce okresnímu NV. Za pracovní síly, umístěné v internačním táboře, je nutno celých 80 % mzdy platiti správě internačního tábora, v němž je Němec umístěn. Pro osoby, jimž byly poskytnuty výhody z opatření proti Němcům a které se písemným potvrzením prokáží, toto opatření neplatí.»⁷⁶ Text článku nám ukazuje, že za nucené práce sice zaměstnavatelé měli platit 80 % běžné mzdy, do rukou neinternovaných Němců se však dostalo jen o něco málo víc než 25 % celkové částky! Internovaní nedostávali nic.*

Situace se změnila poté, co byly 2. listopadu 1945 publikovány prováděcí směrnice k prezidentskému dekretu č. 71, které stanovovaly, že zaměstnavatel má platit Němci plnou mzdu, z níž 20 % odvede prostřednictvím ONV do státního rozpočtu⁷⁷.

75/ *Vítané opatření ONV v Hranicích.* In: Nový směr, č. 12, 22. 3. 1946, s. 1. Téma doplňuje také výmluvný titulok dalšího článku: *Počestěme svá příjmení!* In: Ruch, č. 24, 27. 9. 1946, s. 1.

76/ *Mzdy za práce Němců.* In: Nový směr, č. 13, 10. 8. 1945, s. 1.

77/ *O uplatnění tohoto nařízení v Hranicích svědčí článek Jaké mzdy patří Němcům?* In: Nový směr, č. 3, 18. 1. 1946, s. 3.

V. NÁSILÍ V LÁGRU

ÚVODEM/ Dostáváme se k tématu, které iniciovalo vznik celé knížky. Zprvė proto, že zvěřstva, ke kterým v tábore docházelo, by neměla zůstat skryta – zvlášt když se jedná o součást stále ještě živého traumatu. Zadruhé to byly právě tyto zločiny, které způsobily, že kromě nemnoha úředních dokumentů se v archivech zachovaly také protokoly z výslechů s několika internovanými, z nichž se dozvídáme mnoho podrobností, bez kterých by *příběh lágru*¹⁸⁹ skoro nebylo možné vyprávět.

Kromě uvěznění, které proběhlo bez soudu a v drtivé většině případů bezdůvodně, kromě majetkové újmy a většinou těžké nucené práce a kromě všudypřítomného slovního ponižování, byl život v tábore prosycen také násilím. Násilí v internačních táborech nebylo jevem vůbec řídkým¹⁹⁰, takže situace, ke kterým docházelo v Hranicích, nebyly výjimečné¹⁹¹.

„ŘÁDNÉ“ DISCIPLINÁRNÍ TRESTY/ Neznáme znění disciplinárního řádu hranického internačního tábora, přestože pravděpodobně vznikl, vždyt instrukce z června 1945 určují, že má být veřejně vyvěšen¹⁹². Ministerské směrnice pro vydávání takovýchto tzv. domácích řádů bez výjimky zakazovaly používání násilí na internovaných. Už květnová směrnice NBS pro Moravu varovala před použitím »neblaze proslulých německých fašistických metod týrání a hubení lidí«¹⁹³. Vzorový domácí řád pro internační tábory vydaný Ministerstvem vnitra 17. září 1945 připouští pouze možnost udělení důtky, odnětí výhod, odnětí teplé stravy, slamnıku, přidělení zvlášt ní práce a vězení, »jiné tresty než uvedené nejsou přípustné. [...] Jakýkoli tělesný zásah proti příslušníkům tábora jest zakázán.«¹⁹⁴

Hraničtí strážní měli však na věc jiný názor. – »Pokud vím, nebyl nikdo za mého působení v tábore bit bez příčiny, jen když se něčím provinil proti řádu internačního tábora, jako na příklad, když strážným odmılouval nebo byla na dotyčného podána stížnost, že nechce

189/ Hraničané (alespoň někteří) internační tábor skutečně označovali slovem *lágr*, do jednoho z výslechových protokolů dokonce zapisovatel zapsal »v tomto *lágru*«, vzápětí se ale opravil – slovo *lágru* přepsal pomlčkami a natukal »v tomto *tábore*«...

190/ Např. Tomáš Staněk, *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy, 1996, s. 76–87. – Také např. svědectví L. Bittnera, které budeme citovat v této kapitole, vypovídá o násilí, ke kterému docházelo mimo Hranice – v Kroměříži.

191/ Do „odsunových“ násilností nepatří jen zločiny v internačních táborech – např. poblíž Horní Moštěnice na Přerovsku bylo bez soudu zastřeleno více než 260 karpatských Němců, většinou žen a děti. – František Hýbl, *Tragédie na Švédských šancích v červnu 1945*. Přerov, 1995.

192/ Rozhodnutí, 26. 6. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39. – Samo rozhodnutí se odvolává na směrnice ZNV Brno z 21. června 1945.

193/ Tomáš Staněk, *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy, 1996, s. 76.

194/ MV č. 1620-3/9-45-1-V/4. In: SOKAP, MNVH, k. 1983.

pracovat nebo podobně.«¹⁹⁵ – »Nějakých zvláštních akcí, pokud jde o týrání internovaných osob, jsem se neúčastňoval, pouze doznávám, že když bylo zapotřebí, tu a tam jsem některý ten políček také udělal.«¹⁹⁶ Tímto způsobem bylo možno ospravedlnit leccos.

Zejména později, když už nebylo únosné dopouštět se násilí zcela libovolně, kryla se svévole strážných různými „nařízeními“ a odvoláními na táborový řád. Tak alespoň působí svědectví F. Sandera: »Má dcera Ilsa musela při 15tistupňovém mrazu škrábat cihly, při tom velmi mrzla; protože na sobě měla jen letní šaty, prosila velitele tábora Závodného o jinou práci. Ten jí nadával do nejspínavějšího dobytka a bil ji; u okresního soudu dostala 1 den samovazby bez jídla.«¹⁹⁷

TANEC SMRTI/ Z hlediska používání násilí na internovaných je klíčovým obdobím zhruba třicet dnů v květnu a červnu 1945. – »Správa tábora č. I Motošín včetně Boudy obstarali si neznámým způsobem různé předměty k týrání internantů, a to býkovce, ocelové pruty, pendreký a důtky. Při přijímání byli Němci hned týráni, nehledě přitom na věk nebo rod internovaných. Po příchodu ze zaměstnání, po večeri a nástupu byli internovaní na rozkaz Boudy a Bögla vyvoláni na dvůr a tam v kruhu honění a týrání tak, až úplně vysílení padali na zem, načez byli poléváni studenou vodou, kopáním donuceni ku povstání a opětně honění a již uvedenými předměty týráni. Tento tanec smrti (jak byl pojmenován internovanými) neustal, dokud všichni internovaní neleželi vysílení a poloomdlení na zemi. Když leželi na zemi, byli Boudou nohami kopáni do přirození a do břicha, čímž jim byly přivoděny průtrže (kýly) a různá poranění na nohou a těle, která dosud ještě nejsou vyléčena. Jsou dokonce případy, že některý z internovaných zůstal následkem tohoto týrání k práci méně schopným¹⁹⁸, s vyraženými zuby. Internantky snášely toto týrání hůř, o čemž svědčí, že se při každém takovém aktu poděly.

Bouda a Bögel mívali zvyky vymyslet si nějaké památné dny a jako na oslavu těchto dnů vyvolali si vždy některého z internantů nebo internantek na dvůr, tam je uvázali na lavici, která k těmto účelům byla postavena, a počali je týrati za pomoci strážných býkovci po zadnici, při čemž si každý internovaný musel počítat rány. Toto týrání se opakovalo třikrát až čtyřikrát týdně, až internovaní měli zadní části těla rozbité a museli být dodáni k lékařskému ošetřování. Léčení těchto internovaných vyžádala si dobu tři až čtyř měsíců, jelikož v mnohých případech musel být proveden operativní zákrok.«¹⁹⁹

Toto úřední shrnutí pak plastičtěji líčí výpovědi několika internantů:

195/ Protokol z výslechu A. Přikryla [*1907], 24. 11. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

196/ Protokol z výslechu A. Jedličky [*1908, poštovní zřízenec], 29. 11. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

197/ Svědectví F. Sandera [N], 16. 3. 1947; překlad. In: BAB, OD 2, 306.

198/ Tj. invalidním.

199/ Zpráva pro ONVH, koncept, nedatováno. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

INTERNOVANÝ VIKTOR FROMM/ »*Bouda jako referent tábora docházel asi každý večer po rozchodu do tábora. Nechal si nastoupiti některé z internantů, ponejvíce Hraníčáky, dal rozkaz strážným, aby s těmito prováděli cviky a běh po dvoře. Strážní, jsa ozbrojeni býkovci, důtkami a pendrekem, na rozkaz Boudy mne jakož i ostatní bili tak, až jsem já vysílen upadl na zem, poleli mě pak vodou. Když jsem povstal, byl jsem opětně bit a honěn až do úplného vysílení, kdež jsem padl a byl pak stráží odnesen do světnice. Toto jednání se opakovalo podle nálady Boudovy dvakrát nebo třikrát v týdnu. Počátkem června byl jsem jednoho dne zaměstnán v plynárně a dostal jsem tam od správce plynárny k obědu kousek mazaného chleba, což zvěděl Bouda a nařídil po příchodu z práce mne uvázati na lavici a dáti 25 býkovcem přes vypnutou zadnici. Při tomto týrání se Bouda se strážnými vyměňoval. Na oslavu příchodu mladého Pavezky²⁰⁰ do Hranic byli jsme všichni jeden po druhém uvázáni zase na lavici a každý po 25 ranách na zadnici biti. Tohoto týrání se zúčastnili pod vedením Boudy všichni strážní. Asi 7 nebo 8 dnů po tomto byli jsme opětně a tím samým způsobem na lavici uvázáni a každý po 25 ranách na zadnici týráni a pak hned hnáni na práci. Následkem těchto ran nebyl jsem schopen pracovního výkonu, jelikož jsem měl zadní část těla tak zbitou, že jsem nemohl jíti na velkou stranu, se očistiti nebo usednouti. Byl jsem nucen vyhledati lékařskou pomoc a po provedené operaci upoután 7 týdnů na lůžko. Toto týrání se opakovalo až do dne, kdy do tábora přišlo četnictvo, které týrání zakázalo a převzalo nad celým táborem dozor. Největší klid a pořádek nastal v táboře po přestěhování tábora do baráků bývalých kasáren, jelikož se tam naskytla pro četnictvo lepší možnost přehledu a kontroly jak internovaných, tak strážných a zaměstnanců. Týrání mojí osoby se zúčastnil jako velitel Bouda, jako pomocní strážní a sice: Radmil, Jedlička, Čech.»²⁰¹*

INTERNOVANÝ AUGUSTIN TYRALÍK/ »*Mohu uvést, že já sám byl jsem p. Boudou týrán, a to způsobem surovým, jako kopáním v přítomnosti ruských orgánů NKVD do přirození, což tito sami odsuzovali. Toto mně dělal vždy, když se se mnou potkal.»²⁰²*

INTERNOVANÝ ALEXANDR STERZ/ »*Kolem 15. května 1945 byl jsem v Hranicích zatčen a odveden na strážnici, kde mne přebíral strážník Holík. Vyrozuměl o mém zatčení Boudu, který vyšel ven na chodbu, vytáhl z kapsy pistoli, nasadil mi ji násilím na spánek a řekl: „Ty bestio, ty kanalió, že už jseš tady, na tebe čekám.“ Pistoli pak dal do kapsy a nařídil mne odvésti do obecní věznice. Po 6 hodinách přišel strážník Holík, provedl u mne osobní prohlídku a odebral*

200/ Tj. syna Huberta Pavezky, vedoucího hranické odbojové skupiny Obrana národa, který byl nacisty zastřelen v roce 1943.

201/ Protokol z výslechu V. Fromma [N], nedatováno. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

202/ Protokol z výslechu A. Tyralíka [Č; *1904, pokrývačský mistr], 26. 11. 1945. In: SOKAP, MNVH, k. 39.

následující věci: jednu kasetu se zlatem a brilianty (4 bril. prsteny a 500 gr. zlata), z peněženky mně vzal zlatý řetízek, dva snubní zlaté prsteny, jeden pár zl. naušnic a jeden zlatý monogram. Z náprsní klotové, pod košilí ukryté tašky mně vzal 130.000 Kč i s taškou a pak jednu koženou tašku s obnosem 4.000 Kč v říš. markách, pak jednu hodinky Omega se stříbrným řetízkem. Po odebrání těchto věcí mne odvedl do školy na Motošíně, tam mne převzal Bögel a v jeho přítomnosti mě opět prohlížel strážný Radmil a odebral mně perleťový nůž kapesní s manikurou v koženém pouzdře a pak ještě obyčejný kapesní nožík. Bögel mne odvedl do jedné světnice, nařídil, abych se ohnul přes otoman, a počal velkým býkovicem bít přes zadnici, záda a hlavu tak, že jsem omámený upadl na zem. Když jsem se vzpamatoval a počal vstávat, Bögel začal v týrání pokračovat se slovy: „Ten starý je ale ještě pevný.“ Jelikož jsem se potácel, ztrácje pomalu paměť, vystrčil mne do druhé světnice, kde jsem ztratil vědomí a upadl na zem. K vědomí jsem přišel asi o půl noci. Dva nebo tři dny po tomto týrání zavolal mne Bögel na dvůr, postavil k lavce, kdež jsem se musel opět ohnout, a počal mne znova býkovicem týrat tak dlouho, až jsem upadl na zem. Když jsem přišel k vědomí, odplížil jsem se pomalu do svého pokoje. Asi 5 dní po tomto týrání mě opět Bögel zavolal na dvůr, ruce a nohy mně svázel přes lavici, abych nemohl upadnout na zem, a počal mne týrati tak, že jsem zůstal bez vlády ležet, přičemž mně řekl, že těch 25 ran mně dal za rodinu Pavezkovu. Po tomto týrání byl jsem já s jinými internanty víckrát v týdnu, a to vždy po nástupu kolem 10. hod. večer, zavolán na dvůr, kde jsme museli cvičit a běhat v kruhu. Při cvičení a běhání byl Bouda, Bögel a další strážci ozbrojeni býkovicama a bili nás. Když jsme byli hodně unaveni a zesláblí, postavili nás tvář ke zdi, kde jsem já slabostí upadl na zem. Bouda, když pozoroval, že ležím na zemi, skákal po mně nohama a řval: „Já ti musím všechna žebra zlámat.“ Když jsem se bolestí na zemi obrátil, kopal mne Bouda nohou do břicha a do přirození tak, že mně prokopl břicho a já padl hned do bezvědomí. Na to polel mne jeden strážný studenou vodou, někdo mne uchopil za límec a tahl po zemi pod sprchu a spustili na mne vodu. Jelikož jsem vědomí nenabyl, byl jsem odnesen do světnice, kde jsem k ránu nabyl vědomí. Žádal jsem lék. ošetření, což mi bylo zamítnuté, a byl jsem zasazen do práce, třebaž jsem musel nositi kýlu přimáčknutím rukou, abych druhou rukou aspoň nějaký nepatrný výkon mohl konati. Kýla mně doposud vyléčena nebyla.«²⁰³